

УДК 338.12.017, 338.49

Кобилянська А.В.
кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту
Міжнародний гуманітарний університет

ТЕХНІЧНІ БАР'ЄРИ В ТОРГІВЛІ ТА ПЛАНУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. В якості цілі дослідження вивчено питання застосування технічних бар'єрів в торгівлі, зокрема санітарних, фітосанітарних та ветеринарних норм. Наведений аналіз процедур застосування цих норм, систематизовано перелік документів для проходження відповідного митного контролю, визначено стан виконання Україною зобов'язань перед міжнародними організаціями в цій сфері, окреслені відповідні практичні рекомендації щодо формування стратегії зовнішньоекономічної діяльності підприємств.

Ключові слова: технічні бар'єри в торгівлі, санітарні норми, фітосанітарні норми, СОТ, підприємство, зовнішньоекономічна діяльність.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку світової економіки передбачає все більшу інтеграцію країн як в межах, так і поза межами регіону. Україна є активним учасником таких процесів. Приєднання до СОТ, а також підписання угоди про ЗВТ між Україною та ЄС, ставить нові вимоги до українських підприємств. Передусім це стосується методів ведення бізнесу: від використання відповідних технологічних процесів, до виконання нових правил та процедур перетину кордону готовою продукцією або сировиною.

Наразі у відносинах з ЄС діє перехідний період, протягом якого країни Європи в односторонньому порядку скасували мито та пов'язані податків на імпорт товарів з України [1]. Це створює дуже вигідні умови для адаптації підприємств до ситуації, яка зміниться тільки в майбутньому. Саме тому, дуже важливим та актуальним постає вирішення питання щодо управління зовнішньоекономічною діяльністю (ЗЕД) підприємств в нових умовах. Особливо важким для вирішення є питання технічних бар'єрів в торгівлі, адже в умовах скасування всіх мит саме вони обмежують діяльність підприємств, що займаються ЗЕД. Найбільш актуальним це питання є для підприємств аграрного сектору, харчової промисловості, які ще доволі довго будуть залишатися одними з провідних галузей національного господарства України [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання фітосанітарних та санітарних бар'єрів в торгівлі та ветеринарного контролю

в контексті відносин Україна-СОТ та Україна-ЄС доволі активно вивчаються рядом українських науковців, зокрема істотний доробок в цій царині здійснює команда Інституту економічних досліджень та політичних консультацій. В своїх документах, що знаходяться у відкритому доступі, він розглядає питання вимог СОТ та ПВЗВТ з ЄС щодо апроксимації українського законодавства до відповідних норм міжнародного права, а також необхідність реорганізації відповідних органів влади з метою усунення дублювання повноважень відповідних та зменшення часу на проходження відповідних процедур митного контролю при одночасному підвищенні їх ефективності [3]. Статті окремих науковців охоплюють питання відповідного регулювання в певних галузях: агросекторі, харчовій промисловості [4;5].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на все різноманіття літератури з окресленої тематики, існують суттєві прогалини в комплексному дослідженні відповідних інструментів регулювання зовнішньої торгівлі в Україні. Відповідно, спостерігається брак рекомендацій щодо формування цілісної стратегії управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження питань регулювання ЗЕД підприємств в контексті застосування технічних бар'єрів в торгівлі.

Виклад основного матеріалу. З огляду на брак досліджень в сфері санітарного та

фітосанітарного контролю, а також виходячи з мети статті, виклад матеріалу доцільно розпочати з дослідження загальних процедур проходження митного контролю.

Україна є членом СОТ [6]. Угода між Україною та СОТ зобов'язує притримуватись основних принципів міжнародних угод, а також містить певні заходи щодо забезпечення відповідного рівня санітарного та фітосанітарного благополуччя населення. Відповідно була проведена певна робота щодо адаптації законодавства України до вимог СОТ. З метою подальшої інтеграції України в ЄС, а саме створення ЗВТ Україна-ЄС наразі проходить адаптація українського законодавства до Регламентів Європейського Парламенту і Ради, Директив ЄС та Рішень Європейської Комісії. Слід зауважити, що ЄС є колективним членом СОТ і тому Україна, набувши членства в останній організації, вже виконала певні умови ПВЗВТ.

Наріжним камінням було усунення дублювання функцій окремих органів влади. Так була проведена активна робота в сфері уніфікації прав та обов'язків Департаменту ветеринарної медицини, Державної санітарно-епідеміологічної служби України та Державної служби з карантину рослин України в рамках єдиного органу державної влади, а також робота спрямована на створення більш прозорої процедури проходження митного контролю, в тому числі що стосується кількості етапів, а також основних його правил щодо реалізації ветеринарного та фітосанітарного контролю над імпортом продукції підприємствами. Наразі існує єдина Держветфітосанітарна служба, коло обов'язків якої чітко визначено.

Загальна процедура проходження митного контролю суб'єктами економічної діяльності складається з декількох етапів.

Митний контроль здійснюється:

1) у пунктах пропуску через державний кордон України – стосовно встановлених законодавством України заборон щодо переміщення окремих товарів через митний кордон України;

2) при поміщенні в митний режим – стосовно встановлених законодавством України обмежень щодо переміщення окремих товарів через митний кордон України.

На першому етапі перевізник або експедитор, чи уповноважена особа, подають митним органам документи та відомості, необхідні для здійснення митного контролю відповідно до Постанови Кабінету міністрів України №1030 від 05.11.2011 «Порядок здійснення попереднього документального контролю в пунктах пропуску через державний кордон України» та Постанови Кабінету міністрів України №1031 «Деякі питання здійснення державного контролю товарів, що переміщуються через митний кордон України». Ці нормативні акти визначають засади документального контролю ввезення товарів, а також групи товарів, що підлягають певним видам митного контролю. Типові технологічні схеми проведення митного контролю встановлюються Постановою Кабінету міністрів України №451 від 21.05.2012 «Питання пропуску через державний кордон осіб, автомобільних, водних, залізничних та повітряних транспортних засобів перевізників і товарів, що переміщуються ними».

Посадова особа митного органу в свою чергу згідно з поданими товаросупровідними (товаротранспортними) документами та переліками товарів, які підлягають державному контролю, визначає товари, які підлягають попередньому документальному контролю.

Для здійснення попереднього документального контролю компанія-перевізник або експедитор подає посадовій особі митного органу документи, необхідні для здійснення державних видів контролю, в тому числі за видами контролю (Таблиця 1).

Зазначені дозволи на ввезення об'єктів ветеринарно-санітарного та карантинного контролю підприємства-імпортери мають отримати наперед в Департаменті ветеринарної медицини [8] або, відповідно, в Головній державній інспекції з карантину рослин України [9]. Строк розгляду надання дозволів становить 30 та 5 діб відповідно. З метою забезпечення якості продукції, що ввозиться на територію країни відповідними органами влади може здійснюватись періодична перевірка вже виданих сертифікатів, а також інспекція виробництва в країні-імпортері.

Документальна основа проходження окремих видів митного контролю

<p>Санітарно-епідеміологічний контроль (при ввезенні товарів на митну територію України) [2]: <i>висновок державної санітарно-епідеміологічної експертизи про відповідність продукції та сировини медичним вимогам безпеки для здоров'я і життя людини, та/або міжнародний санітарний сертифікат.</i></p>	<p>Ветеринарно-санітарний контроль (при ввезенні на митну територію України, транзиті митною територією України товарів) [2]: <i>міжнародний ветеринарний сертифікат, що видається в країні експорту, та/або реквізити дозволу на ввезення в Україну об'єктів ветеринарно-санітарного контролю у випадках, визначених статтею 83 Закону України "Про ветеринарну медицину" (під час ввезення товарів на митну територію України, крім транзиту);</i> <i>відомості про включення товарів до державного реєстру ветеринарних препаратів, кормових добавок, преміксів та готових кормів, а саме: номер реєстраційного посвідчення та дата реєстрації (під час ввезення товарів на митну територію України, крім транзиту).</i></p>
<p>Фітосанітарний контроль підкарантинних об'єктів регулювання[2] (при ввезенні на митну територію України, транзиті митною територією України товарів): <i>фітосанітарний сертифікат, який видається державним органом з карантину і захисту рослин країни-експортера, що засвідчує фітосанітарний стан товару (оригінал документа);</i> <i>реквізити карантинного дозволу, що видається Держветфітослужбою згідно із статтею 37 Закону України "Про карантин рослин".</i></p>	<p>Екологічний контроль вантажів [2] (при ввезенні на митну територію України, транзиті митною територією України товарів), у відповідних випадках: <i>реквізити висновку Мінприроди про те, що відходи, які включені до Зеленого переліку відходів, не підпадають під дію пунктів 6-33 Положення про контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх утилізацією/видаленням, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13 липня 2000 р. № 1120 (Офіційний вісник України, 2000 р., № 29, ст. 1217) (під час ввезення на митну територію України або транзиту небезпечних відходів);</i> <i>відомості про включення товарів до Державного реєстру пестицидів і агрохімікатів, а саме: серія, номер реєстраційного посвідчення та дата реєстрації (під час ввезення товарів на митну територію України, крім транзиту).</i></p>

Джерело: складено автором на основі [7]

За допомогою інформації, що міститься в Єдиній автоматизованій інформаційній системі Держмитслужби, перевіряється:

1. наявність документів для здійснення контролю;
2. відсутність заборон чи обмежень на ввезення на митну територію України або транзит товарів;
3. наявність державної реєстрації товарів у випадках, визначених законодавством;
4. відповідність відомостей, зазначених у документах для здійснення контролю (форми, реквізити документів), наявним зразкам;

5. наявність інформації про видачу контролюючими органами України документів, в єдиній автоматизованій інформаційній системі Держмитслужби (крім свідоцтва про допуск транспортних засобів до перевезення небезпечних вантажів та свідоцтва про підготовку водіїв транспортних засобів, що перевозять небезпечні вантажі).

Після завершення попереднього документального контролю товару посадова особа митного органу проставляє на товаросупровідних (товаротransпортних) документах на товар штамп, завірений особистою номерною печаткою, та заносить інформацію про

проставлення штампа до Єдиної автоматизованої інформаційної системи Держмитслужби.

Цей етап проводиться на кордоні в пунктах пропуску через державний кордон.

На цьому етапі може застосовуватись вибіркова перевірка товарів.

Так, контроль за випадку перевірки на дотримання санітарних та ветеринарних норм передбачає[10]:

1. вибіркову перевірку відповідності харчових продуктів у вантажі відповідним міжнародним сертифікатам, якщо такі міжнародні сертифікати вимагаються чинними санітарними заходами;

2. вибіркову перевірку відповідності етикеток харчових продуктів технічним регламентам та санітарним заходам та правильності маркування харчових продуктів;

3. виявлення видимих порушень санітарних заходів шляхом огляду упаковок з харчовими продуктами на наявність дефектів та за необхідності розкриття упаковок для пошуку забруднення;

4. перевірку нанесення позначки про придатність на туші, частини туш або упаковку для туш та частин туш у країні походження з зазначенням потужностей (об'єкта) походження.

Що стосується фітосанітарного контролю, то порядком про вибіркового фітосанітарний контроль встановлюються спеціально визначені відсотки вантажів з об'єктами регулювання за категоріями:

1. живі рослини будь-якого походження;

2. продукти рослинного походження;

3. інші об'єкти регулювання будь-якого походження.

Прикордонним державним інспектором, в тому числі, встановлюється:

1. відсутність у підприємця карантинного дозволу та/або фітосанітарного сертифіката, якщо вантаж з об'єктами регулювання повинен супроводжуватися такими документами;

2. підроблений або іншим чином сфальсифікований фітосанітарний сертифікат, яким супроводжується об'єкт регулювання;

3. невідповідність об'єктів регулювання у вантажі фітосанітарному сертифікату;

4. візуально виявлене зараження вантажу регульованими шкідливими організмами або наявні ознаки зараження ними;

5. наявні ознаки пошкодження вантажу та/або транспортного засобу, у якому знаходиться вантаж.

Відповідні нормативні значення вибіркового параметрів встановлюються Митним Кодексом України, Главою 52 «Система управління ризиками».

На другому етапі в митній зоні може проводитись розширена перевірка продукції, що імпортується.

Така перевірка проводиться: у разі виявлення пошкодження упаковки або явних ознак псування товарів, або закінчення строку придатності товарів, або відсутності хоча б одного документа чи відомостей, необхідних для здійснення попереднього документального контролю, або невідповідності умов переміщення встановленим законодавством вимогам, або наявності інформації державного органу про заборону переміщення цих товарів через державний кордон України. Відповідно, митні органи приймають рішення щодо припинення попереднього документального контролю та залучення посадових осіб відповідних державних органів для проведення видів контролю, зазначених у частині першій цієї статті, які для його здійснення прибувають у пункт пропуску через державний кордон України [11].

З метою здійснення такого митного контролю та митного оформлення митниця бере проби і зразки товарів [11] та інших предметів для проведення дослідження їх. Дослідження можуть проводитися державними контролюючими органами фітосанітарного, ветеринарного та екологічного контролю, органами з сертифікації продукції, санітарно-епідеміологічною службою та іншими, а також митною лабораторією. Граничний термін перебування під митним контролем не може перевищувати 180 календарних днів.

Розширений ветеринарно-санітарний контроль вантажу проводиться у разі, якщо вантаж визначено для проведення останнього в межах програми вибіркового ветеринарно-санітарного контролю або якщо на підставі професійного висновку державного прикордонного інспектора ветеринарної медицини ризик для здоров'я тварин чи людей,

який становить вантаж, є високим. Відповідна процедура проведення розширеного ветеринарно-санітарного контролю визначається ст.50 Закону України «Про безпечність та якість харчових продуктів». Процедура розширеного фітосанітарного контролю встановлюється ст.41 Закону України «Про карантин рослин».

Висновки і пропозиції. Згідно з результатами дослідження процедури фітосанітарного, санітарного, ветеринарного контролю було визначено перелік процедур та правил, яких мають дотримуватись підприємства при здійсненні імпорту товарів, що підлягають відповідному регулюванню. Так було виявлено коло відповідальних осіб з боку держави, а також терміни проведення перевірок та відповідні документи, що мають бути пред'явлені при імпорті різних видів продукції. Відповідно, підприємствам, що займаються ЗЕД можуть бути надані окремі рекомендації.

Наразі великої уваги потребує ретельне планування ЗЕД. Це стосується передусім етапу вибору контрагентів, які будуть імпортувати відповідну продукцію до України. Зокрема, зазначена продукція має відповідати вимогам, що встановлюються місцевими контролюючими органами. Далі, при плануванні поставок має бути закладений оптимістичний та песимістичний сценарій щодо терміну проходження товаром кордону. Так, в песимістичному випадку він може становити понад 180 діб, при звичайному перебігу подій цей термін може бути скорочений до п'яти діб. Втім реалізація таких видів сценаріїв може залежати від типу обраного

контрагента. Таким чином, можна запропонувати кожному контрагенту присвоїти відповідну бальну оцінку ризикованості.

Градація контрагентів може виглядати наступним чином, в порядку зниження рівня ризику: новий неперевірений постачальник/імпортер; новий перевірений постачальник/імпортер; постачальник/імпортер, з яким підприємство співпрацює 1-6 місяців (а. були збої, б. не було збоїв в постачанні); постачальник/імпортер, з яким підприємство співпрацює 6 місяців- 1 рік (а. були збої, б. не було збоїв в постачанні); постачальник/імпортер, з яким підприємство співпрацює 1-3 роки (а. були збої, б. не було збоїв в постачанні); постачальник/імпортер, з яким підприємство співпрацює понад 3 роки (а. були збої, б. не було збоїв в постачанні). Додатково до оцінки ризикованості співпраці з контрагентами можна включити стан економічної, епізоотичної, екологічної, техногенної ситуації в країні-імпортері.

Надалі має бути проведена середньозважена оцінка вартості та терміну поставки всіх існуючих замовлень в залежності від «якості» контрагента, тобто може бути використаний портфельний підхід аналогічний тому, що використовується в інвестиційному менеджменті. Таким чином, підприємство матиме уявлення щодо середнього терміну поставок, а також шляхів щодо його скорочення. Особливої актуальності ця методика набуває в контексті специфіки продукції, що є предметом розглянутих видів контролю, адже у більшості випадків її зберігання є ускладненим.

Список літератури:

1. ЄС скасував імпорتنі мита для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://ukr.segodnya.ua/economics/enews/es-otmenil-importnye-poshliny-dlya-ukrainy-563439.html>
2. Сорос хоче інвестувати в агросектор України і допомогти переселенцям-бізнесменам із Донбасу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://economics.unian.ua/finance/1032776-soros-hoche-investuvati-v-agrosektor-ukrajini-i-dopomogti-pereselentsyam-biznesmenam-iz-donbasu.html>
3. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Санітарні та фітосанітарні заходи: регулювання та вирішення спорів у рамках СОТ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://www.ier.com.ua/files/publications/Books/165x235_1_bro_4_Trade_Print.pdf
4. Духневич А. В. Співвідношення угоди про сільське господарство з іншими договорами системи угод права СОТ / А. В. Духневич // Бюлетень Міністерства юстиції України . - 2012. - № 12. - С. 50-56.
5. Лахно С. Стратегія та перешкоди на шляху вступу України до СОТ [Текст] / С.Лахно // Міжнародна економічна політика – 2005. – №2. – С.103-125. – 400 пр.
6. Закон України «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі» від 10.04.2008 № 250-VI[Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/250-17>

7. Постанова Кабінету Міністрів «Порядок здійснення попереднього документального контролю в пунктах пропуску через державний кордон України» від 05.11.2011 №1030 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1030-2011-%D0%BF>
8. Закон України «Про ветеринарну медицину» від 25.06.1992 № 2498-XII[Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2498-12>
9. Закон України «Про карантин рослин» від 30.06.1993 № 3348-XI[Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3348-12>
10. Закон України «Про безпечність та якість харчових продуктів» від 23.12.1997 № 771/97-ВР[Електронний ресурс]. – Режим доступу:URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80>
11. Митний кодекс України від 01.01.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>

Summary. *The paper deals with application of such TBT measures, as SPS and veterinary norms, to the economics agents. Based upon the results of previous researches, it was showed that such regulation could be of specific importance under conditions of almost full elimination of all tariff barriers to trade. The paper investigates main procedures of customs control, systematizes all documents needed to pass it, and traces the most important governmental bodies, which are in charge of conducting these procedures at the customs. It was figured out that 5 to 180 days should be allocated by the enterprises that import different products, which are subject to these procedures, in order to satisfy all the criteria. This ambiguity can seriously hamper the velocity of economic activity of most enterprises engaged in these activities. One should also keep in mind that SPS and veterinary norms deal with specific products that have a very short period of expiration and need specific conditions of storage. The latter means that enterprises, that either use imported goods as means of production or resell them in Ukraine, depend a lot on the length of the stay of products at customs. Thus, it is suggested to include this periods while planning international economic activities. One of the ways of doing it is to differentiate between external counterparties. The paper suggests putting all the importers into several groups depending on the confidence in them. Afterwards, the weighted average of the trade turnover with all the counterparties should be computed as it is generally done in portfolio investment management. In addition, the estimation of weighted average period of supply could be computed. Finally, having this information at hand enterprise could decide on what importer it should pay its attention in order to optimize the order period.*

Key words: *technical barriers to trade, sanitary norms, phytosanitary norms, WTO, enterprise, foreign economic activity.*